

СПЕЦІАЛЬНИЙ СУБ'ЄКТ УМИСНИХ НАСИЛЬНИЦЬКИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я У СФЕРІ СІМЕЙНИХ ВІДНОСИН

SPECIAL SUBJECT OF INTENTIONAL VIOLENT CRIMINAL OFFENSES AGAINST LIFE AND HEALTH IN THE SPHERE OF FAMILY RELATIONS

Довженко Я.М., аспірантка відділу проблем кримінального права, кримінології та судоустрою

Інститут держави і права імені В.М. Корецького Національної академії наук України

Стаття присвячена актуальним питанням визначення особливих ознак суб'єкта умисних насильницьких кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я у сфері сімейних відносин. Здійснено аналіз наукових доктрин щодо визначення суб'єкта вчинення даних кримінальних правопорушень спеціальним та проведено їх класифікацію за родинним взаємозв'язком між суб'єктом та потерпілим, щодо якого було вчинене умисне насильницьке кримінальне правопорушення.

Визначено місце та роль норм чинного кримінального законодавства, пов'язаних із спеціальним суб'єктом кримінального правопорушення в сфері сімейних відносин, в структурі основних інститутів сучасного кримінального права. Особа, що визнається спеціальним суб'єктом кримінального правопорушення, володіє основними та додатковими ознаками, які характеризують особу, її правове становище чи специфіку кримінально-карних діянь. Проведене дослідження дозволило зробити висновок про наявність певного ступеня взаємодієносин між суб'єктом кримінального правопорушення та потерпілим, на підставі чого запропоновано власні наукові підходи до розуміння конститутивного зв'язку «спеціальний суб'єкт – спеціальний потерпілий».

Внесені пропозиції про зниження вікової межі притягнення до кримінальної відповідальності винних осіб з чотирнадцяти років за вчинення ними кримінальних правопорушень, передбачених ст. 126-1 та ч. 2 ст. 127 КК України, так як ці кримінально карні діяння є одним з найнебезпечніших конвенційних (міжнародних) злочинів, вони займають верхню позицію за шкалою жорстокості, є апогеєм її появу, коли потерпілим завдаються серйозні та жорстокі страждання, у принципі, не порівняні зі стражданнями від будь-якого іншого кримінального правопорушення. Більше того згідно з п. 17 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», фізичні форми домашнього насильства включають заподіяння тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості та смерть. Для кваліфікації таких діянь як домашнє насильство потрібно враховувати також критерій систематичності вчинення цього правопорушення. Тобто, особа свідомо і неодноразово три й більше разів вчиняла дії, які підпадають під ознаки ст. 126-1 КК України. Саме з чотирнадцятирічного віку фізична особа починає розуміти, які суспільно небезпечні дії вона здійснює та небезпечність їх можливих наслідків.

Ключові слова: домашнє насильство, протидія злочинності, злочин, кримінальне правопорушення, криміналізація, склад кримінального правопорушення, спеціальний суб'єкт, суб'єктивна сторона, спеціальний потерпілий, сфера сімейних відносин.

The article is dedicated to the current issues concerning the determination of the special characteristics of the subject of intentional violent criminal offenses against life and health within the sphere of family relations. An analysis of scientific doctrines regarding the identification of the subject of these criminal offenses is conducted, and they are classified based on the family relationship between the subject and the victim against whom an intentional violent criminal offense has been committed.

The place and role of the norms of the current criminal legislation related to the special subject of criminal offenses within the sphere of family relations are determined in the structure of the main institutes of modern criminal law. The person recognized as a special subject of a criminal offense possesses basic and additional features that characterize the individual, their legal status, or the specifics of criminal acts. The research conducted allows for the conclusion that there is a certain degree of interaction between the subject of a criminal offense and the victim, based on which original scientific approaches are proposed to understand the constitutive connection of the "special subject – special victim" relationship.

Proposals are made to lower the age limit for holding persons from the age of fourteen criminally liable for committing criminal offenses envisaged by Articles 126-1 and Part 2 of Article 127 of the Criminal Code of Ukraine, as these criminal acts are among the most dangerous conventional (international) crimes, ranking highest on the severity scale, representing the pinnacle of their occurrence when serious and cruel suffering is inflicted on the victim, fundamentally unmatched by the suffering from any other criminal offense. Furthermore, according to Article 1, Paragraph 17 of the Law of Ukraine "On Prevention and Counteraction to Domestic Violence," physical forms of domestic violence include causing bodily harm of various degrees of severity and death. To qualify such actions as domestic violence, the criterion of systematic commission of this offense should also be considered. That is, the person consciously and repeatedly committed acts falling under the characteristics of Article 126-1 of the Criminal Code of Ukraine. It is precisely from the age of fourteen that an individual begins to understand the socially dangerous actions they are committing and the potential danger of their consequences.

Key words: domestic violence, crime prevention, crime, criminal offense, criminalization, elements of a criminal offense, special subject, subjective aspect, special victim, special sphere of family relations.

Постановка проблеми. У сучасному суспільстві домашнє насильство та умисні кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я у сфері сімейних відносин стали однією з актуальних проблем, яка потребує комплексного дослідження. Одним із елементів складу кримінального правопорушення є суб'єкт, відсутність якого виключає наявність кримінального правопорушення в цілому. Встановлення спеціального суб'єкта цих кримінальних правопорушень є важливим у теоретичному сенсі та відіграє важливу роль під час кваліфікації кримінального правопорушення. У першу чергу, розгляд цієї проблематики сприяє поглибленню розуміння та вивченню мотивацій, які підштовхують осіб до вчинення насильства в сімейних відносинах.

Питання про суб'єкт кримінального правопорушення за своєю суттю є питанням про особу, яка вчинила про-

типравне діяння та підлягає кримінальній відповідальності. Дослідження кримінально-правових особливостей суб'єкта умисних насильницьких кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я у сфері сімейних відносин має важливе як теоретичне, так і практичне значення для гарантування ефективного захисту потерпілих від протиправних дій та дотримання прав людини у сфері сімейних відносин відповідно до вимог міжнародних нормативно-правових актів; притягнення до відповідальності винних осіб та призначення справедливого покарання; забезпечення принципу відповідності покарання. На даний момент, питання суб'єкта умисних насильницьких кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я у сфері сімейних відносин залишається недостатньо дослідженим та потребує більш глибокого вивчення його особливих ознак, які характеризують його як спеціальний.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У доктрині кримінального права низка праць присвячена вивченню поняття та ознак суб'єкта кримінального правопорушення. Серед таких можна назвати роботи І. О. Бандурки, Д. В. Бараненко, Т. О. Гончар, О. В. Грищенко, К. В. Катеринчука, Д. Ю. Кондратова, А. В. Ландіної, Н. А. Мирошніченко, О. В. Охман, Є. Л. Стрельцова, Г. Н. Телесницького, М. І. Федулова, А. М. Шульги та інших присвячені дослідженню суб'єкту кримінального правопорушення. Незважаючи на досить значну кількість досліджень у цій сфері, низка питань так і лишаються невирішеними. Зокрема, існує значна кількість різних поглядів на тлумачення ознак загального та спеціального суб'єкта умисних насильницьких кримінальних правопорушень, що стосуються життя та здоров'я в сімейній сфері. Це свідчить про необхідність проведення подальших наукових досліджень в цій галузі.

Формування мети та завдань. Мета дослідження полягає у визначенні особливостей суб'єкта умисних насильницьких кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я у сфері сімейних відносин, які визначають його як спеціальний. У межах поставленої мети нами будуть вирішені такі завдання, як: аналіз загальнонаукових та кримінально-правових концепцій, пов'язаних із загальним та спеціальним суб'єктом; визначенням місця та ролі норм, пов'язаних із спеціальним суб'єктом кримінального правопорушення, в структурі основних інститутів сучасного кримінального права.

Виклад основного матеріалу дослідження. До насильницьких кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я у сфері сімейних відносин належать такі кримінальні правопорушення передбачені КК України: 1) кримінальні правопорушення проти життя людини: умисне вбивство (ст. 115), доведення до самогубства (ст. 120); 2) кримінальні правопорушення проти здоров'я людини: умисне тяжке тілесне ушкодження (ст. 121), умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження (ст. 122), умисне легке тілесне ушкодження (ст. 125), побої і мордування (ст. 126), катування (ст. 127); 3) кримінальне правопорушення яке може бути і проти життя і проти здоров'я: домашнє насильство (ст. 126-1).

У ч. 1 ст. 2 КК України визначається, що єдиною достатньою підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину, передбаченого КК України. Суб'єкт є одним із складових елементів кримінального правопорушення, оскільки він є тією ланкою, яка зв'язує між собою усі елементи складу злочину. Причому це стосується не лише обов'язкових, але й факультативних ознак елементів складу злочину» [11, с. 180]. Суб'єкт злочину обирає об'єкт посягання і, як наслідок, притягається до кримінальної відповідальності за вчинення посягання на охоронюваний кримінальним законом об'єкт. Оскільки суб'єкт є одним із елементів злочину, за його відсутності не буде і самого кримінального правопорушення, що і зазначається у ст. 2 КК України [8, с. 67]. Основними ознаками суб'єкта кримінального правопорушення, згідно із ст. 18 КК України, є те, що він є фізичною осудною особою, його вік та вчинення кримінально караного діяння.

У теорії кримінального права спеціальним суб'єктом кримінального правопорушення визнається фізична осудна особа, винна у вчиненні кримінально караного діяння, склад якого в обов'язковому порядку передбачає наявність тих чи інших ознак, що характеризують його виконавця. Більшість поглядів вчених збігається у тому, що крім загальних ознак, особа, що визнається спеціальним суб'єктом кримінального правопорушення, володіє і певними додатковими, лише йому притаманними ознаками, що обмежують можливість притягнення інших осіб, які не мають таких ознак, до кримінальної відповідальності за певного кримінального правопорушення. За

визначенням А. В. Ландіної, ознаки спеціального суб'єкта злочину належать до факультативних ознак, які обумовлюють можливість притягнення саме такої особи до кримінальної відповідальності за вчинення конкретного злочину, передбаченого об'єктивною стороною КК України [8, с. 326]. На думку Н. А. Мирошніченко спеціальними суб'єктами визнаються суб'єкти, що володіють конкретними особливостями, зазначеними в диспозиції статті, тобто ті, які крім необхідних загальних ознак (осудність, досягнення певного віку) додатково мають спеціальні (особливі) ознаки. Отже, ознаки спеціального суб'єкта завжди доповнюють загальне поняття й тому вони завжди є додатковими [13, с. 91]. Вони певною мірою є «обмежувальними, бо вони визначають, що той чи інший злочин може вчинити не будь-яка особа, а тільки та, яка має такі ознаки. Тому особи, які не мають таких ознак, не можуть нести відповідальність за конкретним кримінальним законом, у якому зазначений спеціальний суб'єкт» [1, с. 22].

А. В. Ландіна визначає спеціальний суб'єкт кримінального правопорушення як особу, яка вчинює злочин, і характеризується певними якостями (вміннями, навичками, фізичними чи психологічно-психічними), що вирізняють її із сукупності загальних суб'єктів злочину. Суб'єкт визнається спеціальним з тієї причини, що певний злочин, передбачений відповідною нормою кримінального законодавства, може бути вчинений лише таким спеціальним суб'єктом. [10, с. 57]. Ознаки спеціального суб'єкта злочину виявляють та відбивають різноманітні особливості особи, яка вчинила злочин, характеризуючи особистість; і ці властивості підкреслюються законодавцем у конкретних складах. Вони настільки істотні, що їхня наявність, з точки зору кримінального закону або робить діяння суспільно небезпечним, або різко змінює характер та ступінь суспільної небезпеки [3, с. 82].

Спеціальні ознаки суб'єкта кримінального правопорушення за «своїми змістом та формою повинні відповідати іншим ланкам цілісної системи – складу кримінального правопорушення, у тому числі структурним елементам суспільних відносин, як змісту об'єкта кримінального правопорушення. Такими структурними елементами є: носії (суб'єкти) відносин; предмет, з приводу якого існують відносини; соціальний зв'язок як зміст відносини» [6].

Таким чином, спеціальні ознаки суб'єкта кримінального правопорушення певною мірою відбиваються в кожній з наведених структурних ланок охоронюваної кримінальним законом суспільних відносин [2, с. 71]. Специфіка кримінальних правопорушень з участю спеціального суб'єкта полягає у тому, що шкода порядку суспільним відносинам, що є об'єктом кримінального правопорушення, наноситься одним із суб'єктів правовідносин, який одночасно виступає суб'єктом самого кримінального правопорушення.

Ознаки (критерії), які визначають суб'єкт кримінального правопорушення спеціальним впливають на вид та розмір призначуваного покарання та на можливість застосування щодо особи, яка вчинила злочин, інших загальних положень, визначені у нормах Загальної частини КК України. До таких критеріїв відносяться як кількісні характеристики (співучасть та повторність, сукупність та рецидив), так і якісні (вік, посада, рід занять, стать, стан здоров'я) [8, с. 328].

Отже, спеціальним суб'єктом кримінального правопорушення є фізична осудна особа, яка вчинила у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність за кримінальне правопорушення; яка характеризується певними якостями та характеристиками, що вирізняють її із сукупності загальних суб'єктів злочину; може бути лише певна особа, яка зазначена у складі кримінального правопорушення, без наявності якої цей склад злочину взагалі відсутній. Особа, що визнається спеціальним суб'єктом

кримінального правопорушення, володіє певними додатковими ознаками які характеризують особу, її правове становище чи специфіку кримінально-карних діянь.

Вікова ознака суб'єкта кримінального правопорушення є однією із основних його обов'язкових ознак. У ч. 1 ст. 22 вказано, що за всі кримінальні правопорушення, окрім тих, які вказані у ч. 2 ст. 22 КК України, кримінальна відповідальність настає з 16 років. До умисних насильницьких кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я у сфері сімейних відносин кримінальна відповідальність за які настає із 16 років належать: ст. 125 (умисне легке тілесне ушкодження), ст. 126 (побої і мордування), ст. 126-1 (домашнє насильство) ст. 127 (катування) КК України. У ч. 2 ст. 22 КК України встановлено знижений вік кримінальної відповідальності з чотирнадцяти років за: умисне вбивство (ст. 115 КК); умисне завдання тяжких тілесних ушкоджень у ст. 121 (умисне тяжке тілесне ушкодження) та ст. 122 (умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження) КК України.

Серед вітчизняних науковців ведуться дискусії, щодо зниження вікової межі для притягнення винної особи до кримінальної відповідальності за окремі види кримінальних правопорушень. Так, К. В. Катеринчук вважає, що на законодавчому рівні необхідно знизити вікову межу за катування (ст. 127 КК). За чинним КК України кримінальна відповідальність за катування настає з 16 років, автор же пропонує зменшити її до чотирнадцяти років. Він зазначає, «що під час здійснення діяння, що завдає сильного фізичного болю або фізичного чи морального страждання, особа може заподіяти потерпілому умисне тяжке або середньої тяжкості тілесне ушкодження. Звісно, кваліфікація здійснюватиметься за сукупністю статей, але у віці з 14 років особа усвідомлює те, які суспільно небезпечні дії вона здійснює та шкідливість наслідків, передбачених ст. 127 КК України» [4, с. 92–93]. На нашу думку, аргументація К. В. Катеринчук з даного приводу є недостатньою, оскільки термінологічна конструкція «може заподіяти» не є достатньою підставою вважати кримінальне правопорушення більш суспільно небезпечним.

Дану позицію підтримує Г. Н. Телесніцький та зазначає: «по-перше, навряд чи характер і ступінь суспільної небезпеки катування є меншим, ніж при вчиненні, наприклад, умисного середньої тяжкості тілесного ушкодження чи звалтування, відповідальність за які настає як раз з 14 років; по-друге, це діяння є одним з найнебезпечніших конвенційних (міжнародних) злочинів, воно займає верхню позицію за шкалою жорстокості, є апогеєм її появу, коли потерпілим завдаються серйозні та жорстокі страждання, у принципі, не порівняні зі стражданнями від будь-якого іншого злочину; по-третє, катування є не просто якимось одним актом жорстокого насильства, а цілою серією (системою) небезпечних насильницьких дій, подекуди здатних призвести до летальних наслідків, воно посягає не тільки на здоров'я особи, а і здатне зашкодити її волі, честі, гідності, статевій свободі та недоторканості, іншим правам і свободам людини та у цілому життю» [15, с. 11–12]. Аргументація Г. Н. Телесніцького є достатньою та обґрунтованою і, оцінюючи їх, ми погоджуємося із позицією автора

Така позиція науковців щодо зниження віку за вказаний злочин знаходить підтримку у загальних передумовах для зниження віку кримінальної відповідальності за окремі правопорушення в цілому. До них можна віднести: 1) рівень розумового розвитку свідомості неповнолітнього у 14 річному віці, як правило, дозволяє усвідомлювати суспільну небезпеку кримінальних правопорушень, включених до ч. 2 ст. 22 КК України; 2) існує значна поширеність окремих видів кримінальних правопорушень, включених до ч. 2 ст. 22 КК України, серед неповнолітніх; 3) суспільна небезпека окремих видів злочинів, включених до ч. 2 ст. 22 КК України, потребує виключних захо-

дів для запобігання вчиненню нових злочинів як засудженими, так і іншими особами [5, с. 101].

Пропозицію К. В. Катеринчука і Г. Н. Телесніцького та інших науковців щодо зниження вікового цензу для притягнення до кримінальної відповідальності за злочин, передбачений ст. 127 КК України, варто підтримати. Крім того, варто розглянути можливість зменшення вікового цензу та притягнення до кримінальної відповідальності з 14 років осіб за вчинення домашнього насильства, передбаченого ст. 126-1 КК України. Існує кілька важливих причин для цього. По-перше, для кваліфікації таких діянь як домашнє насильство потрібно враховувати критерій систематичності вчинення цього правопорушення. Тобто, особа свідомо і неодноразово три й більше разів вчиняла дії, які підпадають під ознаки ст. 126-1 КК України. По-друге, згідно з п. 17 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», фізичні форми домашнього насильства включають заподіяння тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості та смерть. Згідно зі ст. 22 КК України, кримінальна відповідальність за умисне вбивство (ст. 115), умисне тяжке тілесне ушкодження (ст. 121) та умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження (ст. 122) настає з 14 років.

Визначаючи межі та критерії кримінальної відповідальності, необхідно враховувати поряд з біологічними та психологічними особливостями неповнолітніх злочинців їх інтелектуальний, а також освітній рівень на різних етапах життєвого шляху в їх зв'язку з вчиненням ними різних кримінальних правопорушень [12, с. 48]. Отже, постає питання щодо можливості зниження вікових меж притягнення неповнолітніх за вчинення тяжких кримінальних правопорушень. Д. Ю. Левченко та Д. Ю. Кондратов вважають, що це обґрунтовано явищем акселерації дитинства. Згідно з психологічними дослідженнями, у підлітків віком 14 років спостерігається стійкий рівень соціалізації. В деяких випадках психофізичний розвиток таких підлітків відповідає критеріям встановлення мінімальних вікових меж притягнення до кримінальної відповідальності, а тому можна стверджувати, що особа в цей період життя усвідомлює суспільну небезпечність своїх дій, розуміє та передбачає настання суспільно-небезпечних наслідків [12, с. 48].

Отже, встановлення кримінальної відповідальності за умисні кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я у сфері сімейних відносин включно із досліджуваними кримінальними правопорушеннями, з 14 років є цілком виправдане. Саме з цього віку фізична особа усвідомлює те, які суспільно небезпечні дії вона здійснює, та небезпечність їх наслідків. Отже, вважаємо за доцільне внести доповнення до п. 2 ст. 22 КК України після слів: «умисне тяжке тілесне ушкодження (ст. 121) доповнити словами «домашнє насильство» (ст. 126-1), катування (ч. 2 ст. 127)».

Вік – це не єдина ознака, що визначає суб'єкт насильницьких кримінальних правопорушень у сфері сімейних відносин. Враховуючи специфіку досліджуваних злочинів, можна сказати, що їх суб'єкт для визначення його спеціальним має бути обов'язково наділений також і іншими, окрім вікової додатковими ознаками.

Важливим і необхідним елементом є наявність певного ступеня особливих відносин між суб'єктом кримінального правопорушення та потерпілим, водночас роблячи спеціальною і потерпілу особу. Диспозиція ст. 126-1 КК України передбачає вчинення домашнього насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, зазначених у ст. 3 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», [14] що вказує на спеціальний суб'єкт, як на особу що перебуває (перебував) з потерпілим у сімейних або близьких відносинах. Він є носієм тієї суспіль-

ної небезпечності, яка проявляється у вчиненні умисних кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я у сфері сімейних відносин та настанні суспільно небезпечних наслідків. Саме його психічне ставлення залежно від характеру і способу поєднання вольового та інтелектуального моментів утворюють вину як обов'язкову ознаку суб'єктивної сторони складу злочину. Поряд із тим він є виконавцем самої об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення.

Ще однією ознакою, яка визначає суб'єкт спеціальним, є наявність повторного вчинення аналогічного чи іншого кримінального правопорушення раніше. Повторне вчинення злочинів свідчить про небажання або неспроможність суб'єкта виправити свою поведінку після попереднього притягнення до відповідальності. Він демонструє тенденцію до систематичного порушення громадського порядку, створюючи загрозу для безпеки і добробуту інших членів сім'ї.

Серед науковців залишається дискусійним питання визнання спеціальними суб'єктами осіб, які вчинили умисні насильницькі кримінальні правопорушення передбачені ст. ст. 115, 120, 121, 122, 125, 126, 127 відносно подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах. У диспозиціях зазначених статей ці обставини не визначені, однак спеціальна ознака суб'єкта впливає із складу таких правопорушень. У випадку призначення покарання суд врахує положення п. 6-1 ч. 1 ст. 67 КК України як обставину, що обтяжує покарання, а саме «вчинення кримінального правопорушення щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах». Виходячи із норми, зазначеної у п. 6-1 ч. 1 ст. 67 КК України суб'єктом кримінального правопорушення є член подружжя чи колишнього подружжя або інша особа, яка перебуває у сімейних або близьких відносинах.

Важливим і необхідним елементом умисних кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я у сфері сімейних відносин є наявність певного ступеня взаємовідносин між суб'єктом кримінального правопорушення та потерпілим, які і визначають суб'єкта спеціальним, водночас визначаючи спеціальною і потерпілу особу, що вказує на конструктивний зв'язок «спеціальний суб'єкт – спеціальний потерпілий». Вважаємо за доцільне внести до ст. 126-1 КК України примітку наступного змісту: «Спеціальний суб'єкт кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я у сфері сімейних є особа, яка має особливий статус або зв'язок з потерпілим, пов'язаний із сімейними чи близькими відносинами, відносно якої суб'єкт вчиняє кримінальне правопорушення».

З урахуванням вище зазначеного пропонується класифікувати спеціальні суб'єкти умисних насильницьких кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я у сфері сімейних відносин:

– за критерієм віку настання кримінальної відповідальності: 1) у віці від чотирнадцяти до шістнадцяти років

(ст. ст. 115, 121 КК України); 2) та яким до вчинення кримінального правопорушення виповнилося шістнадцять років. (ст. ст. 120, 122, 125, 126, 126-1, 127, 134 КК України);

– за родинним взаємозв'язком між суб'єктом та потерпілим: 1) особи які знаходяться в сімейних відносинах (члени сім'ї); 2) близькі родичі; 3) особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом і мають взаємні права та обов'язки; 4) особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі; 5) опікуни чи піклувальники; 6) особи, які перебуває під опікою або піклуванням, або перебували під опікою або піклуванням;

– за наявністю попередньої історії вчинення суб'єктом кримінально-караних діянь: 1) особи, які вчинили вперше умисний насильницьке кримінальне правопорушення; 2) та особи, які повторно вчинили умисний насильницьке кримінальне правопорушення.

Висновки. Проведене вище дослідження дозволило зробити нам певні висновки щодо характеристики суб'єкта умисних кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я у сфері сімейних відносин. Спеціальним суб'єктом кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я у сфері сімейних є особа, яка має особливий статус або зв'язок з потерпілим, пов'язаний із сімейними чи близькими відносинами, щодо якої суб'єкт вчиняє кримінальне правопорушення.

Важливим і необхідним елементом умисних кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я у сфері сімейних відносин є наявність певного ступеня взаємовідносин між суб'єктом кримінального правопорушення та потерпілим, які і визначають суб'єкта спеціальним, а потерпілого – спеціальним, що вказує на конструктивний зв'язок «спеціальний суб'єкт – спеціальний потерпілий».

Пропонується внести зміни до норм кримінального законодавства України, а саме:

– до п. 2 ст. 22 КК України доповнення, після слів: «Вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність» та «умисне тяжке тілесне ушкодження (ст. 121), доповнити словами: «домашнє насильство (ст. 126-1), катування (ч. 2 ст. 127)».

– внести до ст. 126-1 КК України примітку наступного змісту: «Спеціальний суб'єкт кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я у сфері сімейних є особа, яка має особливий статус або зв'язок з потерпілим, пов'язаний із сімейними чи близькими відносинами, відносно якої суб'єкт вчиняє кримінальне правопорушення».

Актуальність проблеми спеціальних суб'єктів, які вчиняють насильницькі кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я у сімейних відносинах, підкреслює необхідність подальшого наукового дослідження в контексті кримінального права, перспективи якого відкриваються в даному дослідженні. Подальше вивчення цієї проблематики сприятиме розробці точних та ефективних юридичних інструментів для запобігання та припинення подібних порушень у сфері сімейних відносин. Такий підхід сприятиме не лише створенню безпечнішого суспільства, але й підвищенню рівня захисту прав та інтересів осіб, зазначених у сімейних відносинах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бандурка І.О. Спеціальний суб'єкт як елемент складу злочинів, вчинених проти дітей. Європейські перспективи. 2015. № 2. С. 21–25.
2. Бараненко Д.В. Ознаки спеціального суб'єкта злочину в системі елементів складу злочину. Правова держава. 2004. № 7. С. 70–75.
3. Бараненко Д.В. Спеціальний суб'єкт злочину за новим кримінальним законодавством України. Зміцнення правопорядку та боротьба із злочинністю. Правова держава. 2002. № 5. С. 81–88.
4. Катеринчук К.В. Вікові особливості суб'єкта злочинів проти здоров'я особи. Форум права. 2015. № 2. С. 90–94.
5. Кримінальне право України: Загальна частина : підручник / Є. С. Назимко, С. В. Лосич, Ю. О. Данилевська та ін. : за заг. ред. В. М. Бесчастного та О. М. Джузи. Київ : ВД «Дакор». 2018. 386 с.
6. Кримінальне право України: Загальна частина: Підручник для студентів юрид. спец. Вищ. Закладів освіти / М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, В. І. Борисов та ін.; За ред. М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. Київ-Харків: Юрінком Інтер Право. 2001. 416 с.
7. Кримінальний кодекс України : станом на 11.08.2023 : Закон України № 2341-III від 05.04.2001 : зі змінами. Законодавство України : інформ.-пошук. система / Верх. Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 08.01.2024).
8. Ландіна А.В. Забезпечення кримінальної відповідальності спеціального суб'єкта злочину нормами загальної частини КК України. Альманах права Випуск 10. 2019. С. 325–329.

9. Ландіна А.В. Забезпечення права суб'єкта злочину принципами кримінального права. Судова апеляція. 2017. № 1(46). С. 66–73.
10. Ландіна А.В. Спеціальний суб'єкт злочину: порівняльно-правовий аспект. *Вісник Асоціації кримінального права України*, 2018, № 1(10). С. 54–63.
11. Ландіна А.В. Суб'єкт злочинів проти інформаційної безпеки за кримінальним законодавством України. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2016. № 2(7). С. 179–186.
12. Левченко Д.Ю., Кондратов Д.Ю. До питання про мінімальний вік кримінальної відповідальності. Кримінологічний вимір сучасності : зб. тез доп. наук.-практ. конф. (14 квітня 2022 р., м. Харків) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ; Кримінол. асоц. України; Харків, Наук. парк «Наука та безпека»: ХНУВС, 2022. С. 47–50.
13. Мирошниченко Н.А. Особливості у визначенні ознак суб'єктів кримінальних правопорушень. Правове життя сучасної України : у 3 т. : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 15 трав. 2020 р.) / відп. ред. М.Р. Аракелян. Одеса : Гельветика. 2020. Т. 3. С. 89–92.
14. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України № 2229-VIII від 07.12.2017: зі змінами. *Законодавство України* : інформ.-пошук. система / Верх. Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (дата звернення: 29.07.2023).
15. Телесніцький Г.Н. Кримінальна відповідальність за катування: порівняльно-правове дослідження: дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ. 2013. 265 с.